

Hiçliğe Sürükleyen Gösterinin Dünyası

Guy Debord, *Gösteri Toplumu*, Çev. A. Emekçi, O. Taşkent. İstanbul: Ayrıntı 2019. s. 236, ISBN: 978975539 016 1

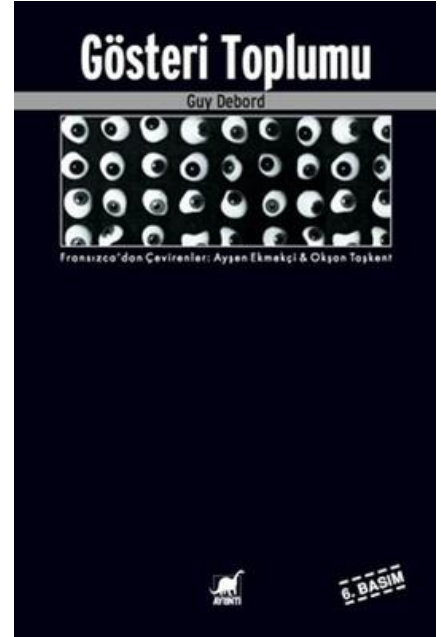
Fahriye Sena Eroğlu¹

“Kendi hayatının efendisi olan hiçbir yerde yetişkin yoktur ve varolanın değişimi olan gençlik asla bugün genç olan insanların değil, iktisadi sistemin, kapitalizmin dinamizminin bir özelliğidir.”
(Debord, 2019, s.62)

1931 yılında Paris’te doğan Debord, XX. Yüzyılın ikinci yarısının en önemli düşünürlerinden biri olarak tanımlanır. Debord, yaşamını işçi sınıfı adına mücadeleye ve üretim araçları üzerindeki burjuva egemenliğini sonlandırmaya adanmıştır. Görüşlerinin Avr

upa ve Amerika’daki aşırı solcular üzerinde büyük etkisi olmuştur. Kendisine soracak olursanız o bir sinemacıdır, kitaplarının yanında filmleri de bulunmaktadır. Sosyalizm ve Barbarlık adlı Marksist bir grubun üyesi, Sitüasyonist Enternasyonel’in kurucularındandır. Bu grup, modern toplumda devrimci tartışmalara yol açmak için 1957’de kurulan, 1968 ayaklanmalarının arka

planında yer alan, yıkıcı bir sanat akımıyla ortaya çıkan, “devrimci bir sanat nasıl olur” düşüncesiyle hareket eden bir gruptur. Debord da bu düşünceyi yaygınlaştırmak için sinemadan şiire birçok eser vermiştir. Davasını pratiğe dökmek için çok uğraşmış, yaşadığı



¹ Üsküdar Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Psikoloji Bölümü, fahriyesenaeroglu@gmail.com

(Bu yazı Young Academia, Server Genç Hanımlar Derneği ve İdeal Bilge Gençlik Spor ve İzcilik Kulübü Derneği iş birliğinde Prof. Dr. Hür Mahmut Yücer yönetiminde “Modern Dünya ve Yeni Riskler Yazarlık Atölyesi” kapsamında üretilmiştir.)

hayal kırıklığı sonucunda hayatına son vermiştir. Bu durum bazıları tarafından başkaldırı şeklinde de yorumlanmıştır.² (Kılınç ve Kılınç, 2014)

Yaklaşık on dile çevrilen eser ilk olarak 1967'de Paris'te yayınlanmıştır. Gösterinin tarihi de bunun ancak 40 yıl öncesine dayanır der, Debord. (Debord, 2019, s.165) Ardından eserin devamı niteliğinde olan "Gösteri Toplumu Üzerine Yorumlar" ise 1988'de basılmıştır. Sonrasında bunlar birleştirilerek tek kitap haline getirilmiş, dokuzuncu baskısıyla günümüze gelmiştir. Debord, eserinin önsözünde, bu kitabı gösteri toplumuna zarar vermek amacıyla yazdığını açıkça belirtir. (Debord, 2019, s.12) Kitabında, kendi deyişiyle, sorumsuz bir egemenlik statüsüne ulaşmış pazar ekonomisinin hükümranlığını ve onun hükmetme tekniklerini anlatır. (Debord, 2019, s.164) Yazar, gösteri toplumunu, kesintisiz teknolojik yenilenme, devletin ve ekonominin iç içe girmesi, tepki görmeyen yalanlar ve ebedi bir şimdiki zaman gibi temel özellikleriyle niteler. (Debord, 2019, s.171) İnsanları, babalarından çok yaşadıkları zamana benzetir. (Debord, 2019, s.177)

Gösterinin Medyası

"Kendi dünyasının tahrif edilmiş hareket merkezinde hareketsiz bırakılmış olan seyircinin bilinci, artık yaşamını kendini gerçekleştirilmeye ve ölüme yönelik bir geçiş olarak sürdürülemez."

(Debord, 2019, s.124)

Medya tarafından üretilen gerçeklik, temel gerçeklik haline gelmiş; nesnel gerçeklik hakikat zemini olma özelliğini yitirmiştir.³ Gerçeklik düzleminin üstünde yüzebilen yeni bir imgeler düzlemi ortaya çıkmıştır, bunun sonucunda da gerçeğin imajda eriyerek özümsemesi sorunu gündeme gelmiştir. (Çakır, 2009) Yazara göre gösteri yerine medyatik sözcüğü de kullanılabilir. (Debord, 2019, s.167) Medyatik statüye sahip olmak, insanın gerçekte yaptığı işlerden daha kıymetlidir. (Debord, 2019, s.170) Neyi daha iyi sunarsanız onunla tanınırsınız, mesleğinizle ya da uzmanlık alanınızla değil. Tarihsel bilgiyi yok etmek, gösteri hakimiyetinin ilk hedeflerindedir. (Debord, 2019, s.172) Gösteri, imajların suyun üzerindeki

² Kılınç, B., & Kılınç, E. (2014). 'Gösteri Toplumu': Geleneksel Anlatı Sinemasının Simgesel Düzenlemeleri Üzerine Düşünmek. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 125-140.

³ Çakır, S. (2009). İmaj, Gösteri ve Tüketim Toplumu'nun Eleştirel Analizi: İmaj Katili. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, (11), 75-94.

yansımalar gibi bir görünüp bir kaybolduğu, belleksiz bir dünya yaratmayı amaçlar. (Debord, 2019, s.173) Geçmişini unutmak isteyen ve gelecek inancı taşımayan bir bugünün oluşturulması, kesintisiz bilgi akışı ile sağlanmıştır ve bu bilgiler önemli haberlermiş gibi düzenli olarak duyurulur. Gerçekten önemli olan haberler ise nadiren ve düzensiz olarak verilir. (Debord, 2019, s.172) Gösteri üç gün boyunca bir şeyden bahsetmediği zaman o şey hiç var olmamış gibidir. Çünkü artık gösteri yeni bir şeyden bahsediyordur ve onu var etmiştir. (Debord, 2019, s.177) Gösteri, seyirciyi hiçbir şey bilmemesi gereken ve hiçbir hakkı bulunmayan biri olarak görür. Seyirci, sürekli olayların bir sonraki aşamasını bekleyerek hiçbir zaman harekete geçemez. (Debord, 2019, s.179) Televizyon, güzel bir gösteriyi küstah bir yalanla yorumladığında aptallar her şeyin açık seçik olduğuna inanır. Yarı seçkin kişi neredeyse her şeyin bilinmeyen birileri tarafından oluşturulduğunu bilmekle yetinir. Bundan daha iyisini yapanlar da hakikati anlayana kadar çabalarlar. (Debord, 2019, s.208) Gösteri, devlet ve medya aracılığıyla amaçlarını sergilemesi için sahte uzmanları kullanır. Birey ise olayları kendi kendine idrak edemediğinde uzmanları referans alır ve kendini güvenceye aldığını zanneder. Bu da gösterinin toplumu yönlendirme tekniklerinden biridir. Meteoroloji uzmanlarının, ekonomik ve turistik dengeleri korumak için yanlış tahminler öne sürmeleri buna örnek olarak gösterilebilir. (Debord, 2019, s.175) Debord, televizyonun imajları yaydığını ve insanların sahte olaylardaki duygusallığa aşırı ilgi gösterdiklerinden güncel toplumsal olayları bizzat yaşayamadıklarını savunur. (Debord, 2019, s.145, 146) Kurmaca sahte olayların çoğalmasında ve modern insanın bunlara çok fazla seyirci kalması şimdiki zamanı adeta dondurur. Bu oldukça büyük bir tehlikedir. Seyirci kalan insan uykuda gibidir ve rüya gören insan etkin olamaz, edilgen olur.

Edilgenlik İmparatorluğunun Güneşi

Debord, çağımızın insanının, tasviri nesneye, kopyayı aslına ve dış görünüşü öze tercih ettiğini savunur. Hatta onlar için hakikatten ziyade yanulsamanın kutsal olduğundan bahseder. (Debord, 2019, s.33) Gösterinin ilkesi “görünen şey iyidir, iyi olan her şey görünürdür” düşüncesine dayanmaktadır. O, modern edilgenlik imparatorluğunun batmayan güneşidir. Gösterinin amacı hiçbir şey, nihai hedefi ise yine kendisidir. (Debord, 2019, s.37) Günümüzde üretilen nesnelere kaçınılmaz süsü, dini inanışların dünyevi temele bağlanmış dayanağıdır. (Debord, 2019, s.38, 39) İnsanın kendi güçlerini sürgün eder ve onu

edilgenleştirir. (Debord, 2019, s.39) O, zincire vurulmuş modern toplumun gördüğü kötü düş ve o düşün beğçisidir. (Debord, 2019, s.40)

İmajların Toplumsal Tüketimi

Boorstin, kendi dünyamıza yabancı olan fazlalıkları bizim zırva isteklerimizin bir ürünü olarak tanımlar. Ona göre imajlar hayatımıza hâkim olmuştur ve özel yaşam imajların toplumsal tüketimi tarafından ele geçirilmiştir. (Debord, 2019, s.145) Yaşayan insanın gösterideki temsili olan ünlü kişi, derinliksiz ve görünür yaşamıyla özdeşleşme nesnesidir. Çeşitli yaşam tarzlarını canlandırır, kendini küreselmiş gibi ifade eder ve toplumsal emeğin ulaşılamaz sonucu olarak sunar. Yazar iktidarı da bazen bu ünlü kişiye benzetir, gücünü gösteriden alan iktidar da böyledir. (Debord, 2019, s.60) Toplumu ise bu sahte kimliğe tabi olduğundan dolayı eleştirir. Çünkü itaat demek özerk niteliklerden vazgeçmek demektir. (Debord, 2019, s.61)

Proleter Toplum

Kapitalist üretim tarzı gerçek dayanağı olan sınıf ayrımını gizler. İktisadi sistemin başarısına dayanan gösteri, dünyayı proleterleştirmek ister. (Debord, 2019, s.42) Dünyanın bir kısmı kendini diğerlerinden üstün görür, alt sınıf olarak gördüğü diğerlerini meta toplumu haline getirip, onları yönlendirmeyi amaçlar. İzleyici olarak görülen bu kesim ne kadar çok seyirci olursa o kadar az yaşar, kendini egemen imajlarla ne kadar çok bütünleştirirse kendi varoluşunu o kadar az anlar. (Debord, 2019, s.43) Gösteri, sürekli olarak yapay ihtiyaçlar yaratmakla meşguldür, insan da yanılısamaların tüketicisi haline gelir. (Debord, 2019, s.52, 53) O, mutsuzluğun merkezindeki mutlu bir birleşme imajından başka bir şey değildir. (Debord, 2019, s.62) Yerel ve ulusal sınırlarından kurtulan insanları bir araya getirmeyi vaat eder ama onları birbirlerinden uzaklaştırır. (Debord, 2019, s.66) Tüketim de sömürünün bir başka biçimidir. Metaları ve tutkuları yücelten gösteriye karşı dinsel bir sevgi duyan insanlar haberleşme araçları tarafından desteklenen ve yaygınlaştırılan ürünlere kavuşmak için can atarlar. (Debord, 2019, s.64) Her özel ürün, kendini eşi benzeri olmayan şey diye tanıtır, birdenbire yayılır ve aynı yaştaki gençler arasında yaygınlaşır. Kendisinden eşsiz bir güç beklenir. Gösteride büyüleyici olan nesne bütün tüketicilerin evine girer girmez bayağlaşır. (Debord, 2019, s.65) Böylece zavallılığı ortaya çıkar fakat o tüketim hedefine çoktan ulaşmıştır ve hatta yenisi yola çıkmıştır bile, tanınmayı talep etmektedir. Gösterinin ebedi

diye sunduğu şey aslında değişim üzerine kuruludur ve tatmin aldatmacasından ibarettir. (Debord, 2019, s.66)

Kültür Endüstrisi

Clark Kerr, önceki yüzyılda demiryollarının, bu yüzyılın ilk yarısında otomobilin oynadığı rolü bu yüzyılın ikinci yarısında kültürün oynayacağını öngörmüştür. (Debord, 2019, s.143) Gösteri, insanı kendi içine ve çevresindekilere yabancılaştırır, çelişkiler arasında kalan insan kendini akıntıya kaptırır ve kendini kültür endüstrisiyle⁴ tasarlanan piyasanın içinde bulur.⁵ Müzikle, filmle, giyimle, yemekle rahatça içeri sızan kültür yaşam tarzının ardından ideolojilerini ve değerlerini de beraberinde getirebilir. Kültür toplumun eski ortak dilidir, kaybedilmiş birliğin arandığı yerdir. (Debord, 2019, s.136, 138) Bunun yok oluşu o insanların birbirleriyle kurdukları bağı da zedeleyecektir.

Uyuyan Zamanlar

Gracian, zamanla ilgili düşüncelerini “zamandan başka bize ait hiçbir şey yok; zamanın tadını tam da yeri yurdu olmayanlar çıkarır” sözüyle ifade etmiştir. (Debord, 2019, s.119) Şehircilikle birlikte zaman artık doğanın düzenine göre değil, çalışma ve tatil günlerinin döngüsellığı üzerine kurulmuştur. Hayatını sabit düzenin akışına bırakan insan da üretim ve tüketim sistemleri tarafından şekillenen zamanın içinde kısıtlanmıştır. Meta üretim sistemi, işçilere özgürlük vaat ederken onların kendi zamanlarını ellerinden alır. (Debord, 2019, s.124) Üretim araçları üzerine verilen mücadele bitmeyen bir süreci beraberinde getirir. İnsanlar yabancılaşmış üretimle birlikte ortaya çıkarılan yabancılaşmış tüketimin içinde kaybolmuştur. Toplumsallık, küresel tüketime abone olma, farklı tatil yerlerinde konaklama, önemli kişilerle karşılaşma, tutkulu sohbetler şeklinde satışa sunulmuştur. (Debord, 2019, s.121) Zaman tüketimi, eğlence ve tatil anlarının hakimiyeti altındadır der, Debord. Bunlar,

⁴ 19. ve 20. yüzyılda kültür, endüstriyel tekniklerle üreilmeye ve dağıtılmaya başlamıştır. Bunun sonucu olarak ise yeni bir kavram olarak “kitle kültürü” ortaya çıkmıştır. Kitle kültürü kavramı ile “endüstriyel tekniklerle üretilen ve karşı koyma olanağı bulunamayan çok geniş kitlelere yayılan davranış, mitos ya da temsili olguların tümü” anlatılmak istenmiştir. Eleştirel Teorisyenler tarafından da bu kavram “kültür endüstrisi” şeklinde tanımlanmıştır. Adorno kültür endüstrisi kavramıyla; kültürün aşağıdan ve kitlelerden yükselmediğini, yukarıdan yönetilen bir durum haline dönüştüğünü anlatmıştır. Yani kültür endüstrisinin tüketicileri güdüp yönetmesinde “yanlış ihtiyaçlar” oluşturmada önemli rol oynamaktadır. Koluçak, İ. (2017) Eleştirel Teorisyenlerin kültür endüstrisi kavramı çerçevesinde sanata ve sinemaya yaklaşımları, *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, Cilt 2, Sayı 3, 135-156

⁵ Orçan, M. (2008) Gösteri Toplumunda Bireyin Dönüşümü, *Eskişen*, (11), 18-21

insanlar tarafından her yıl döngüsel olarak beklenirler diye de ekler. Modern toplumda zaman tasarrufu için ulaşım hızlanmış, hazır çorbalar geliştirilmiştir fakat ABD halkında günlük televizyon seyretmenin ortalama üç ila altı saati işgal ettiği bilinen bir gerçektir. (Debord, 2019, s.122)

Toplum Düşmanı

Debord, gösteri toplumu olarak tanımladığı çağımızın insanından oldukça ümitsizdir. Onu sanki hiç düşünemeyen, hiçbir şeyi değiştirecek gücü olmayan, aldanmışlıktan kurtulamayacak kadar zayıf **görür**. Gösteriyi ise dünyayı çepeçevre kuşatmış bir atmosfere benzetir. Fakat insanların anlam arayışları da vardır. Yazar, kitabına kimlerin ilgi duyacağını şu sözleriyle ifade etmiştir: “Doğrusunu söylemek gerekirse, dünyada, mevcut toplumsal düzene düşman olanlar ile fiilen bu tavırdan yola çıkarak hareket edenler dışında hiç kimsenin kitabıma ilgi duyacağına inanmıyorum”. Ona göre gösteri ilişkilerinin dışında kalarak tanınmak, toplum düşmanı olarak tanınmakla eşdeğerdir. (Debord, 2019, s.176) Eser, birbiriyle alakalı paragraflar üzerine biçimlendirilmiştir. Her paragraf üzerinde düşünmeyi gerektirir. Sosyalizm, Kapitalizm, Sosyoloji, Marksizm, küreselleşme gibi konulara ilgi duyan kişilerin bu kitabı okuması yerinde olacaktır. Çünkü kitapta bu alanlarla ilgili terimler fazlasıyla geçmektedir ve bu kuramlara sıklıkla atıflar yapılmaktadır. Bu yüzden sıradan bir okuyucu bunları anlamakta zorlanabilir. Kitabın dili ise ağırdır bunun nedeni eserin 1967’de yazıldığı haliyle, kelimelerinde bile değişiklik yapılmadan günümüze gelmesidir. Günümüzde, gösteride bulunduğumuz noktaya nasıl geldiğimizi anlamak için yardımcı olabilecek bir eserdir.

Gösteri Boşlukları Doldurmaz, Kuyuları Derinleştirir

Günümüzde gösteri kendini, evliliğin olmazsa olmazı şaşalı düğünlerde, sunum görselleriyle misafirperverlikte, kişinin değerinin ölçüldüğü doğum günü partilerinde göstermektedir. Haftasonu kanalları dolduran magazin programları seyircileri ile düzenli olarak buluşmaktadır. Hayatını göstererek yaşadığında mutlu olacağını zanneden, içindeki acizliği ve yalnızlığı gösteriyle tamamlamaya çalışan bir topluluk söz konusudur. Kendi ufkunu genişletememenin acısını özüne, dinine, kültürüne ve değerlerine sırtını dönüp onları cezalandırarak çıkarır. Oysa tüm bunlar gösterinin çok uzun yıllar öncesinde oluşturduğu stratejik planlarının başarısıdır. Seyirci olarak gördüğü insanların hiçbir değeri

yoktur, onları kendi amaçsızlığının içinde boğmaya çalışır. Ona tabi olmak için tutkuların peşinde koşmak, daima yeninin takibini yapmak, en iyiye ve en güzele sahip olmak ve bunu mutlaka duyurmak, sürekli seyirci olarak toplumsal hayattan ve gerçeklikten kopmak, tarihi ve geçmişi unutmak yeterli olacaktır. Teknolojinin hızı gün geçtikçe artmaktadır, buna bağlı olarak gösterinin daha çok yaygınlaşacağı ve etkisinin artacağı öngörülebilir. Burada, toplumu, gösterinin bu acımasız amaçlarından korumak için karşımıza iki yol çıkmaktadır. Birincisi, gösterinin kötülüğünü, onun sahteliğini anlatmak ve insanları onun etkisinden kurtarmaya çalışmaktır. Fakat hızını alamayan teknolojinin olduğu yerde bunun çok da etkili olamayacağı öngörülebilir. Diğeri ise iyiyi, doğruyu, erdemli olanı benimseyip gösteriyle rekabet edecek hatta onu geçecek kadar iyi bir şekilde sunmak ve pazarlamaktır. Gerçek olan, insana değer katan, onun varoluşunu önemseyen ve varoluş gayesine hitap eden, iç huzuru yakalamasına yardımcı olabilecek bir anlayışla gösterinin tekniklerini kullanarak ona karşı mücadele etmektir.

KAYNAKÇA

² Kılınç, B., & Kılınç, E. (2014). 'Gösteri Toplumu': Geleneksel Anlatı Sinemasının Simgesel Düzenlemeleri Üzerine Düşünmek. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 125-140.

³ Çakır, S. (2009). İmaj, Gösteri ve Tüketim Toplununun Eleştirel Analizi: İmaj Katili. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, (11), 75-94.

⁴ Koluvaçık, İ. (2017) Eleştirel Teorisyenlerin kültür endüstrisi kavramı çerçevesinde sanata ve sinemaya yaklaşımları, *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, Cilt 2, Sayı 3, 135-156

⁵ Orçan, M. (2008) Gösteri Toplumunda Bireyin Dönüşümü, *Eskiyeni*, (11), 18-21